

02819741003

Magyar Nemzet

244

Magyar Nemzet

A kritika önismerete

Húsz ország kritikusai Budapesten

Egy fiatal ember akkor tekinthető felnőttnek, ha önismerete már kialakult. Egy korszak vagy egy nemzet irodalma is csak akkor felnőtt, ha megismerte önmagát — a házigazdák nevében ezekkel a szavakkal nyitotta meg *Garai Gábor* a Kritikusok Nemzetközi Szövetségének budapesti kongresszusát. Ezzel a több napos tanácskozásnak mintegy a mottóját is megadta.

A kritikus nemcsak a művekkel és az írókkal foglalkozik, hanem a korról és az országgal is, amelyben a mű és a kritika született, a mű és a kritika potenciális olvasóközönségével, társadalmi, politikai és gazdasági tényezőkkel, amelyek a művet körülveszik. A kritikus feladata és felelőssége azonban túlmutat azon is, hogy ezeket a bonyolult összetevőket felismerje és leírja, szolgálnia kell

a humanista műveltség

terjedését, befolyásolnia az irodalmat, az olvasóközönséget — a közvéleményt.

Az olvasóközönség növekedését gátló okok között csaknem minden küldött felsorolta a tömegkommunikációs eszközök elterjedését, a Gutenberg-galaxis válságát. Abban is egyetértettek, hogy a művelődés legfontosabb eszköze továbbra is az egyetlen, ami meg-hitt kapcsolatot teremt ember és valóság között, ami segíti a sokoldalúan fejlett személyiség kialakulását. Igaz, a tömegkommunikációs eszközök terjesztik is a kultúrát, egy-egy folytatásos rádió, vagy tévéjáték után az alapanyagul szolgáló könyvet újra ki kell adni. Csak hogy a rádió és a televízió a legtöbb országban nemcsak a remekműveket, hanem ál-irodalmat is terjeszt, s ez kifejezetten megbénítja az ember fejlődését, amint a francia küldött mondta. Az elmélyedést megnehezíti a sokak által a művelődés ellenségeként említett tudománytechnikai forradalom is. Az életritmus gyorsul, a verseny erősödik, a reklám mindent behálózó uralmát alig ellensúlyozhatja a kritikus.

Sok szó esett a bestseller-listákról, amelyek előbb látnak napvilágot, mint maguk a művek. *Daniel Gilles* belga küldött számolt be arról, hogy hazájában régen elmúltak azok az idők, amikor a kritika híressé tehetett valakit. A kiadó és a könyvkereskedő előre elhatározza, melyik könyvet fogják a legtöbben megvásárolni. Az olvasó pedig jobban bízik a piaccal, mint a kritikával.

A sikerkönyv

fogalma azonban országonként más és más. A portugál küldött, *Jacinto de Coelho Prado* például elmondta, hogy az ő bestseller-listájukon előkelő helyet foglalnak el Marx művei és mindazok a könyvek, amelyeket a fasiszta rendszer betiltott. Hasonló jelenségre mutatott rá a kubai *Angel Augier*. A spanyol uralom alól felszabadult szigetországot a század elején előzönlötték az Egyesült Államokból érkezett tömegkönyvek, a nemzeti iro-

dalom nem létezhett az amerikai tömegtermelés mellett. Az írók saját költségükön adták ki könyveiket és ingyen osztogatták olvasóiknak. 1959-ben a kubai nemzeti nyomdaipar a *Don Quijote* spanyol nyelvű kiadásával debütált. Kubában azóta is csak a legszínvonalasabb klasszikus vagy modern könyv arathat sikert. A Szovjetunióban sok millió példányban látnak napvilágot klasszikus remekművek, de az igény ezt a magas példányszámot is megelőzi. *Klaus Jarmatz* NDK-beli kritikus a televízió szerepét védte a csaknem egyhangú támadással szemben. *Elisabeth Endress*, az NSZK küldötte kompromisszumos megoldást javasolt. Ha az író, a kritikus ismeri a piac törvényeit is, beépülhet a tömegkommunikáció rendszerébe, reklámot csinálhat az igazi irodalomnak. Mindez persze kockázatos, veszélyeire *Elisabeth Endress* is felhívta a figyelmet. *Almás Miklós* a pszeudo-irodalom mérgező hatásáról beszélt. Az olvasó olyan viselkedésformákat, olyan eszményeket sajátít el, amelyek rombolják személyiségét. *Adornóra* hivatkozott, aki felfedezte, hogy a zeneileg iskolázatlan ember a régi melódiákat szereti szívesen hallgatni, ugyanúgy az irodalomban is a sztereotípiát keresi, arra rezonál. A kritikus feladata, hogy megtanítsa az olvasót

a műélvezés öröme.

Hiszen az irodalom nem iskolai feladat, hanem mindenekelőtt — öröm.

Hankiss Elemér részben az iskolát tette felelőssé azért, hogy a felnőttek többsége elfordul az értékes irodalomtól. A remekművek rémuralma ugyanis nem vonz, hanem taszít. Az iskolában a tankönyvben csak felsőfokú jelzőkkel találkozik a diák, és a kritika is bűnös abban, hogy felsőfokú jelzőivel akadályozza a természetes szelekciót. A remekművek tömegében aztán eltéved, elbizonytalanodik az olvasó, a kritika közhelyei öt-tíz éves késéssel átkerülnek a tankönyvbe és minden kezdődik előlről. A kritikusnak tudnia kell igent és nemet mondani. *Hankiss Elemér* javaslata az volt, indítsanak a *Miért szép?* sorozathoz hasonlóan egy elemzésorozatot könyvekben, rádióban, televízióban *Miért csúnya?* címmel.

A magyar küldöttek közül *Kamarás István* volt az, aki a kritikus és az olvasó viszonyát szociológiai szempontból vizsgálta meg. A vizsgálatok ugyanis kiderítették, hogy míg sok kritikus nem érti vagy félreérti a műveket, egy érzékeny, fogékony olvasó gyakran pontosan felfogja az író üzenetét. Nem szégyen tanulni a tanítványoktól. Hasznos lenne, ha nemcsak az írók, hanem a kritikusok is találkoznának időnként olvasóikkal. Hiszen az író csak saját műveiről beszélgethet az író-olvasó találkozókon, a kritikus viszont az irodalom bármely részterületéről.

Hogy az irodalom és az olvasó között szakadék tátong — abban a kongresszus minden résztvevője egyetértett. De a kongresszus minden résztvevője egyetértett abban is, hogy a szakadék áthidalható, és hogy áthidalása a kritikusok feladata. A megoldások módozatai országonként mások, csaknem minden kritikus kollégájától eltérő megoldást javasolt, de a szándék ugyanaz: a körülmények, akadályok ismeretében visszaállítani művészet és közönség harmóniáját.

Kartal Zsuzsa

*

A végrehajtóbizottság elhatározta, hogy a következő kongresszust, 1976-ban Ausztriában tartják. Két új főtítkárt választottak, a francia *Robert André*t, aki a szervezeti tevékenységet irányítja, és az ugyancsak francia *Pierre Moustier*st, akit a Szövetség időszakosan megjelenő tájékoztatójának szerkesztésével, kiadásával bízták meg.

A kongresszus vendégei részére november 15-én este *Dr. Orbán László* kulturális miniszter adott fogadást.